ESKİ TÜRKLERDE VE FOLKLORDA «ANT»

ABDÜLKADİR İNAN

I. Ant Kelimesi

1 § "Ant,, kelimesi bütün Islâm Türk kabilelerinde müşterektir. Şamanist Türk'lerden Yakut'lar "andıgar,, (Pekarsky, Yakut sözlüğü, 107; tercüme, 21), Çuvaş'lar ise "andiçmek,, yerine "antah ,, (Aşmarın, Çuvaş dil sözlüğü IV, 52), Orta Asya kavimlerinden Kalmuk'lar, Yakut'lar gibi, "andagar,, (G. J. Ramstedt, Kalmukische wörterbuch, 10) derler. Eski ve yeni sözlüklerde "ant,, ve "andagar,, kelimesi arapça "half,, (حلف), yemin (يمين), kasem (قسم); farsça sûkend (سوگند); almanca Eid, Eidşchwur kelimeleriyle izah edilmektedir. Mahmut Kâşgarî (DLT, I, 45, 206; tercüme, 42, 243) "and,, kelimesini Arapça half (حلف) ile izah ediyor. Bugün kullandığımız "andiç ,, yerine "andık ,, kelimesini veriyor ki, bu kelime çağdaş Türk lehçelerinden altaylı Tölös'lerde "beraet kazanmak, şüpheyi izale etmek,, anlamına gelir (Radloff, WB, I, 235). Maniheist Uygur'ların da "andiçmek,, yerine "andık ,, kullandıkları bir tövbe duasından anlaşılmaktadır (yine neçe igidegü antšktšmšz erser = yine nece yalan yere andettik ise; v. Le Coq, Chuastuanift). Bu filoloji araştırmalarından anlaşılıyor ki, eski devirlerde "ant,, kelimesi daha çok yaygın olmuştur.

II. Tarihte Ant Töreni

2 §. Eski Türk'lerin andiçme töreni hakkında tarihî malûmat M. ö. I. yüz yıla aittir. Bu malûmat Hun, (H'yung nu) hakanı Huhanye ile Çin elçileri Çan ve Mın arasında akdedilen karşılıklı dostluk ve kardeşlik muahedesi münasebetiyle Çin vakanüvisleritarafından kaydedilmiştir. Bu muahedeyi teyit eden and formülü rahip Hyacinth tarafından şöyle tercüme edilmektedir: "Han ve Hunlar bir sülâle tekil ederler: nesiller boyunca biribirini aldatmaz, biribirine saldšrmaz. Hšrsšzlšk vukuunda biri birine bildirirler. Hšrsšzlarš cezalandšršrlar, zararlarš öderler, iki taraftan birine düman saldšršrsa askerleriyle yardšm ederler. Bu andš kim bozarsa tanršnšn cezasšna çarpsšn, nesiller boyunca bu andšn cezasš altšnda inlesin,Çin elçileri Çan ve Mın, Hun hakanı Huhanye ve boy başbuğları, Nouy ırmağının doğusundaki Hun dašna çıktılar ve bir beyaz at kurban kestiler. Hakan seferlerde kullandığı (en değerli) kılıcını eline alarak ucunu şaraba batırdı ve bu antlı şarabı Yüeçi haninin kafa tasından yapılmış kapla içti. Çan ve Mın, Çin'e döndükten sonra saraydaki devlet adamları böyle bir ağır ant

dikleri için elçileri tekdir ettiler ve bu anttan kurtulmak için tanrıya kurban sunmayı teklif ettiler[1].

VIII. yüzyıla ait olaylardan bahseden yine bir Çin kaynağı Uygurlarla Çin komutanı arasında yapılan bir andlama törenini şöyle tavsif ediyor; Çinli komutan şöyle dedi: "Tan sülâlesinden Gök oluna onbin yšl; Uygur hakanšna da onbin yšl. Her iki hükümdar karšlšklš barš içinde bulunsunlar; hangisi bu sözlemeyi bozarsa savata canš çškssn, soyu sopu yok olsun.,,

Ant şarabı getirildiği zaman Uygur başbuğları "senin andšnla ant ediyoruz,, dediler[2].

VI. Yüzyılda yaşıyan Avarlar hakanına isnad edilen bir ant formülü Bizans tarihçisi Menander tarafından kaydedilmiştir. Bu ant Bizans ile Avarlar arasındaki sözleşmeyi teyit için İçilmiş ant idi. Menander'e göre, Avar hakanı Bayan şöyle andiçmiştir: "Sava üzerinde köprü kurmakla Romalšlara karš zarar vermek niyetinde isem Bayan mahvolaysın bütün avarlar mahvolsun; gök üstümüze yškšlssn, gök tanršnšn atelioklarš bizleri öldürsün, dalar ve ormanlar başmšza yškšlssn; Sava suyu taarak bizleri yutsun.[3]

İslâm müellifleri, Türkler'in görenek ve geleneklerinden bahsederken and konusuna da temas etmişlerdir. X. yüzyılın ilk yarısında eserini yazan İbn ül Fakih'e göre "Türkler bakırdan vapılmış bir put önünde yemin ederler. Putun önünde su dolu bir kap bulunur. Suyun içine altın ve bir avuç buğday atarlar. Kabın altında bir tane kadın pantalonu bulunur. Yemin eden "andımı bozarsam kadın pantolonu giyiğim olsun, beni buğday gibi biçsinler, yüzüm altın gibi sararsın,, der[4].

XI. yüzyıl müelliflerinden Gardizi Türk karyelerinden bahsederken şöyle diyor: "... Üçüncü karye Daluganc(?) bir dağ yakınındadır. Türkler bu dağa taparlar ve bununla and içerler; bu dağ Tanrının makamıdır derler

و این ده بکوه نزدیکست و تقرب کنند ترکان بدین کوه و سوکند خورند»
«بدین کوه و چنین کویند که این جای رب‌العزة است نعوذبالله عما یقولون»

Eski Türk görenek ve geleneklerini çok iyi bilen Mahmud Kâşgarî temür (demir) kelimesini açıklarken ant formüllerinden biri olan "gök kirsin, kızıl çıksın,, cümlesini naklederek Türk andı hakkında şu malûmatı veriyor: "bu sözün başka bir anlamı vardır. Kšrgšz, Yabaku, Kšpçak ve daha başka kabilelerin halkı andiçtiklerinde yahut ahidleştiklerinde

[1] Hyacinth, Sobraniye sved, ... I, 78 79.

[2] Ayni eser, I, 401 402.

[3] Hüseyin Namık Orkun, Türk Hukuku Tarihi (Adliye Vekilliği neşri), Ankara 1935, birinci kısım, sah 23 (Menander, Exc. Legat. sah. 130 dan naklen).

[4] A Zeki Velidi (Togan) Meşhedskaya Rukopis İbn üi Fakih'a, (İzvestiya Akademii Nauk, 1924, sah. 24)1).

[5] W. Barthold, Otçet o poyezke V Sred. Azıyu (ZİAN, VII serie, tom I, N 4), 1897, sah. 102, 125.

kšlšcšçškararak yanlama önlekorlar. "Bu gök kirsin, kszšl çšksšn,,derler ki, sözüm de durmazsam (yani yalan söylersem) kšlšçkanšma bulanssn, demir benden öcünü alssndemektir. Çünkü onlar demire tazim ederler,, [6].

XIV. Yüzyšl bilginlerinden E b u H a y y a n 'a göre Türk'ler yemin ederken "andiçtim,, "Sencer ba š için,,, " Sencer gözü için, "Sencer canš için,, derlermi . Bunlara u malûmatš da ilâve e d i y o r: "Beylik kitabšnda diyor ki, bizim memleketimizde bu yeminlerden hiçbirini kullanmazlar. Herhangi birimiz yemin" edecek olursa kšbšt hesabšnda yetmi akdinde (?) büktü ü gibi ehadet parma šnš tšrna šna yeti tirmiye cek surette büker ve "bu anttšr, filân i i yapmadšm "yahut,, yapmam,, der. Bu suretle yalan yere yemin etmedi i gibi yeminden sonra da bozan olmaz. Bu yeminin manâsš "e er yalan söylersem bunun gibi kambur olaršm,, demektir [7].

1173 ncü (milâdi 1759 60) yšlšnda Kšrgšz Kazak'larla Kalmuk Tor gavut'lar barš antla masš yaptšlar. Bulanšk denilen su kšyššsnda gök ka ka (alnšnda biri aret bulunan) boz aygšr, kara ba lš koç kurban kesip ellerini kana hatšrdšlar, böylece antla tšlar. O zaman antla ma böyle olurmu [8].

III. Folklorda «ant»

3 § Kuzey do u kavimlerini tetkik eden etnografyacšlaršn "ayš andš,, tesmiye ettikleri ant töreni Türk boylaršndan Y a k u t, A l t a y, S a l c a k boylaršnda tesbit edilmi tir. Ant çecek altaylš ayš derisi üzerine oturup burun deliklerini öper; Altaylšlar ayšnšn canilere ceza verece ine inanšrlar. Yenisey kaynaklaršnda ya šyan S a l c a k'lar yemin ederken "gün, ay görüyor,, diyerek tüfek namlusunu yahut bšçak yüzünü yalarlar. Sonra ayškafasš bulunan kaptan su içip "bu suyu içti im gibi ayš beni yesin,, der [9]. Altaylš T e l e n g i t'l e r d e ant içen adam eski zamandan kalma çakmaklš tüfek tutup "i te ay, i te güne , i te silâh! ben bu silâhš yalšyorum. E er suçlu isem güne i gözüm görmesin! Bu silâh beni öldürsün!,, der. Eski zamanda tüfek yerine ok ve yay kullanšlšrmš [10].

Yakut'larda en maruf ant "ayš andš,, dšr. Ant içecek olan Yakutun evine ayš kafasš getirilir ve yanan oca šn önüne konur. Ate üzerinde bir kapla ya bulunur. Ant içecek adam ate e kar š dizleri üzerine oturup "e er yalan söylersem bu ya karnšmda šelsin! a

O. Busse'nin verdiği malûmata göre Yakut'larda ant töreninde kılıç yahut tüfek gibi silâhlan öpmek âdeti vardır. B u r e t'ler ise süngü ucunu öperler [12]. Yakut'ların ant formülleri (andagar tıl) birçok folklorcular tarafından tespit edilmiş olduğu halde bunlarda her hangi bir silâh adına rastlanmıyor. Bu formüllerde ateş, ayı yahut at kafası, muhtelif tanrı ve koruyucu ruhlar zikrolunmaktadır. Yakutların ant formüllerinden en uzunu S. V. Jastremski tarafından "Yakut Halk Edebiyatı Örnekleri,, adlı eserinde verilmiştir[13]. Bu formülün tercümesi şöyledir : "Bu alevli ateş babamızın önünde aygır (yahut ayı) kafası üzerine oturarak yukarıdan aş (yemek) dökerek ant ediyorum: yakdı ğım ateş hiç bir zaman sıcaklık göstermesin ve yanmasın !

Yer sahibi (ilâh) doğan çocuklar, beslenen hayvanlar lütuf etmesin ! Doğan çocuklarımız beşiksiz (harfiyen: "yuvasız,,), beslenen hayvanlarımız ağılsız kalsın!

Kara (karanlık) orman sahibi Bay B a r ı l a h T o y o n iyi avlardan mahrum etsin!

Hotun leyehsit hiç bir türlü talih (col) ve kısmet nasib etmesin!

Yaratıcı Ak efendi (Ürüng Ayii Toyan) dedemiz ve C e s e g e y efendi babamız, eğer ben yalan söylüyorsam, lütuf ettiği evlât ve hayvanlardan mahrum etsin! Eğer söylediklerim yalan ise, gören iki gözüm kör olsun! İşiten iki kulağım tıkansın! Söyler dilimden mahrum etsin! Tutar ellerim tutmaz olsun! Yürür ayağım yok olsun — ben de torba gibi sürükleneyim (harfiyen: "sürüklenip kalayım,,)!

Bütün akranım ve benim gibiler beni tahkir etsinler! Yaşdaşlarım bana küfretsinler!

Bu aydın dünyada (harfiyen : "güneş yerinde,,) yaşamayayım!

Sözlerimin hakikat olduğuna andediyor ve ateşe döktüğüm yemek den yiyiyorum,,[13].

Yine bir Yakut ant formülü V. L. Priklonski tarafından tesbit edilmiştir. Bu formül Samanlık (oyun) mesleğine yeni kabul edilen genç Şamanın kabilesine ve ruhlara doğrulukla hizmet edeceğine dair verdiği anttır ki bir nevi juramentum promissoriumdur.

V, L. Priklonski'nin verdiği malûmata göre, bu tören ihtiyar bir Şamanın idaresi altında yapılır. Genç Şaman bir dağ tepesine çıkarılır, törene çok halk toplanır. Dokuz delikanlı ve dokuz kız, genç Şamanın sağında ve solunda yer alırlar. Genç Şamana şaman cübbesi giydirilir. Eline de at kıllariyle süslenmiş bir asâ verilir, ihtiyar Şaman çok uzun olan ant formülünü söyler, genç Şaman da bunları tekrarlar. Çok uzun olan bu ant formülünüeri15 v315 73( )]TJ 5.2696 0 TD9.7(ı(ettiği)23.2( )]TJ 35-1.235 T7D .029

Yüksek dağ tepelerinde bulunan ruhlara saygı göstereceğime, onlara canla başla hizmet edeceğime andiçiyorum. Bu ruhların en büyüğü, en kudretlisi, üç cins ruhlar üzerinde hâkim olan, dağ tepesinde yaşıyan ve samanların "Suostugannah Ulu toyor„ dedikleri tanrıya, onun büyük oğlu Uygul toyoh'a, karısı Uygul hatun'a, küçük oğlu Keke Çuoran toyn'a onun karısı Keke Çuoran hatun'a ve bunların sayısız aile üyelerine ve uşaklarına saygı göstereceğime ve hizmet edeceğime ant içiyorum. Bu ruhlar insanlara türlü hastalıklar gönderirler; ben bu hastalıkları sarı at kurban ederek iyi etmeğe söz veriyorum...[14],,.

4. § İslâm Türk'ler arasında şer'î kaza makamları asırlardanberi fıkhın kabul ettiği yemini tatbik etmişlerdir. Bununla beraber eski ant gelenekleri, İslâm Türk'lerin hayatında ve folklorunda derin izler bırakmıştır. Hele eski Türk boy teşkilâtını muhafaza eden Kırgız Kazak'lar çok eski ant müessesesi geleneklerini son yıllara kadar muhafaza etmişlerdir. Şeriatçı hocalar bu gelenekleri ortadan kaldırmağa muvaffak olamamışlardır. Ancak pek yakın zamanda bazı kabilelerde Kuran üzerinde camilerde yemin ettirmek âdeti yayılmağa başlamıştır.

Kırgız Kazak'larda andın muhtelif şekilleri etnograflar tarafından müşahede ve tesbit edilmiştir. Bunlardan pek maruf olanları, kılıç, tüfek, bıçak yalamak, çoban değneği (kuruk) ve kamçı sapı üzerinden atlamakla ant içmektir[15]. Andın daha dehşetli olmasını istiyen davacılar müttehemin kefenlenerek mezarda "yalan söylersem canım çıksın!,, demesini teklif ederler[16]. Demircinin körüğü üzerine ant etmek âdeti de tesbit edilmiştir.

Kırgız Kazak'ların eski âdetleriyle mücadele eden bir hoca tarafın dan l841 de yazılıp 1879 da Kazan'da yayınlanan bir manzumede[17]. Kırgız Kazakların "şeriate uymıyan,, antları şöyle tavsif ediliyor. "At sürüleri, çobanının değneği ve kılıcının sapı üzerinden atlamaz; demircinin körüğünü ulu sayar, servet ve samanını körüğün lûtfu sanır; iki adam davalaşırsa itham edilen adam ant ederek göğe bakıp tırnağını yalar Yine "işte şu mezara var, tüfeğe (elini) vur, haksız isen tüfek seni vursun, diyerek tüfeğini ulu sayar,,.[18]

Silâh üzerine ant Başkurt'larda en büyük antlardan sayılır. Silâh üzerine yemin etmeğe mecbur edilen suçlu derhal itiraf eder ve ant içmeğe yanaşmaz[19].

[14] V. L. Priklonski, Tri goda v yakutskoy oblastš (Jivaya Starina 1891, IV, 50 52).

[15] Grodekov. Kšrgšzš i Kara Kšrgizš Sšr Daryšnskoy oblasti 212 213; 224,

[16] . Dobromsšslov, Sud u Kšrgšzov, Kazan 1904, s. 6.

[17] Kšssa Kazaknšng ahvalini beyan eder. Kazan 1871.

[18] And töreninde tšrnak yalamak» Lob nor kšyšssšndaki Türklerde de mü ahede edilmi tir (N. Katanof, Sredi türkskih plemen, S. 11).

[19] . . Rudenko, Ba kirš, Leningrad 1925, sah 309.

Anadolu Türk'lerinin ant müessesesiyle ilgili folkloru şimdiye kadar iyi öğrenilmiş değildir. Buna rağmen bazı folklorcularımız tarafından eski ant gelenekleri izlerine rastlanmıştır. M. Zeki, Konya âdetlerinden bahsettiği bir makalede şu malûmatı veriyor: "yine eski Türk'lerde bıçak atlamak âdeti vardı, büyük teke bıçağı bulunmazsa değnek atlarlardı. Bıçak, söylenmesi icabetmiyen en mühim bir iş için atlanırdı. Ortaya bir kılıç getirilerek bu sırrı saklıyacağım yahut bu işi göreceğimden bu bıçağı atlıyorum,, der, atlardı. Bu en büyük yemindi. O iş mutlaka görülür, o sır mutlaka saklanırdı. Bıçağı atladıktan sonra (söz verdiği) işi görmiyen, (sırrı) saklamıyan en âdi adam sayılırdı,,[20].

"Dede korkut,, hikâyelerindeki Oğuz kahramanlarının ant formülleri de "kargış,, dan ibarettir; mushaf üzerine "el vurup ant içmek,, ancak XII. hikâyede zikrolunuyor ki, son devirlerde aldığı mâna iledir.

Alp Kazan'ın inagı Beyrek Kazan'a âsi olmıyacağına şöyle ant ediyor ; "Ben Kazan'ın nimetini çok yemişim, bilmezsem gözüme dursun! Kara koç kazılık atına çok binmişim, bilmezsem bana tabut olsun! güzel kaftanlarını çok giymişim, bilmezsem kefenim olsun! al bargâh otağına çok girmişim, bilmezsem bana zindan olsun! „[21]

Beyrek and içti : Kılıcıma doğranayım, okuma sancılayım, yer gibi gertileyim, toprak gibi savrulayım sağlıkla varacak olursam Oğuza gelip seni helallığa almazsam.,,[22]

"Oğuz yiğidinin öfkesi kabardı: kılıcını çıkardı, yeri çaldı, kertti. Kerttiğim yer gibi kertileyim, toprak gibi savrulayım, kılıcıma doğranayım, ohuma sançlayım, oğlum doğmasın, doğarsa on güne varmasın bey babamın kadın anamın yüzünü görmeden bu gerdeğe girsem.,,[23]

5 § Eski topluluklarda "gerçek,, ile "yalan,, ı "suçlu,, ile "suçsuzu,, ayırdetmek için "tanrı yargısı,, na (ordâl, Gottesurteile, Gottesgricht) başvurulurdu. Tanrı yargısının iptidai şekilleri itham edilen adamı düelloya çağırmak, kızgın demirle yakmak, zehir içirmek ve saire gibi denemeler olmuştur. Tanrı yargısının bu kaba şekilleri Avrupa'da XIII. asrın sonlarına kadar tatbik edilmiştir. Tanrı yargısının daha mülayim şekli İslâmiyetin zuhurundan önce Arap'larda tatbik edilen mubahele (مباهله), Türk kavimlerinde tatbik edilen ve mahiyeti itibariyle Arap'ların mubahalesiyle aynı olan "karganma,, (lanetleme) dir. Dava bakıldığı esnada ansızın gelen müsafirlerin hakemliğine başvurmak ve onun verdiği karara başeğmek "tanrı yargısı,; nın, zamanına göre, en makul şeklidir. Bu gelenek Yakut'ların bir kolu olan Dolgan'larda son yıllara kadar

[20] M. Zeki, Konya âdetleri (Halk Bilgisi Haberleri. 1931, sayı 16, sah. 75).
[21] Kilisli neşri, sah. 167 168; Orhan Saik Gökyay, sah. 116.
[22] Kilisli, s. 53; O. Ş. Gökyay, s. 35.
[23] Kilisli, s. 106; O. Ş. Gökyay, 72"

devam etmiştir[24]. Kutlu sayılan misafirlerin hakemliğine müracaat edildiğini biz kendimiz Kırgız Kazak'larda müşahede ettik[25].

En eski devirlerde "ant,, kelimesi bir yabancı ile kardeşleşme ve dostlaşmayı teyid için yapılan töreni ifade etmiştir; bugünkü anladığımız mefhumu ifadeye yanyan bir terim olarak kullanılması çok sonraki devirlere aittir. Gerek tarih kayıtlarından ve gerek folklor materyallerinden pek açık olarak anlaşılmaktadır ki, eski devirlerde "suçlu,, ile "suçsuz,, u, "gerçek,, ile "yalan„ı ayırdetmek için "tanrı yargısı,, na müracaat edilirken "ant içmemişler,,, fakat "karganmışlar,, yani kendi kendilerinin, evlâtlarının, soyu sopunun üzerine tanrının lanetini (kargışını) çağırmışlardır. "Yalan söylüyorsam gözüm kör olsun, evlâdımın ölüsünü öpeyim !..„ gibi "ant,, 1ar eski devirlerde tatbik edilen kargışın kalıntılarıdır ki, bugün ancak folklor materyali kıymetini haizdir.

"Tanrı yargısı,, na müracaat edilirken "kargış,, İslâmiyetten önceki Arap yeminlerinden biridir. Araplar buna mübahale (مباهله) yahut ibti hâl (إبتهال) derlerdi. Necranlı Hıristiyan Araplar'la Peygamberin Isa hakkındaki münakaşaları münasebetiyle "mübahale,, Kur'an'da da zikredilmiştir[26]. "Mübahale,, karşılıklı lânetleşme (karganma) demek olup Araplar böyle yapılan lânetleşmenin yalancının boynuna geçeceğine inanırlardı. Bu inanma Arap'larda ve Türk'lerde olduğu gibi, muayyen bir kültür merhalesinde, başka kavimlerde de olmuştur. Meselâ, Islav larda yemin mânasını ifade eden Klyatva kelimesi de aslında "kargış,, demektir.

Yukarıda naklettiğimiz ant formüllerinin hepsi "kargışlardan ibarettir. Eski devirlerde buna "ant,, denilmemiştir.

IV. En Eski Devirlerde Ant

6 § En eski devirlerde "ant,,, yukarıda zikrettiğimiz veçhile, yalnız devletler, kabileler veya şahıslar arasında yapılan kardeşleşme ve dostlaşma törenini ifade etmiştir. Bu tören, Türk folklorlarındaki tavsiflerinden anlaşıldığına göre, şöyle olurdu: iki yabancı kardeşleşmeye ve dost olmağa karar verirlerse soydaşlarının huzurunda kollarını keserek bir kaba (ant aya š'na) kanlarını akıtırlar. Aralarına kılıç, ok veya başka bir silâh koyarak bu kaptaki kana kımız, süt veya şarap karıştırarak beraber içerlerdi. Sonra silâhlarını yahut atlarını veyahut hem

[24] A. A. Popov. Materiah po rodovomu stroyu Dolgan (Sovetskaya Etnografiya 1934, No. 6, s a h 3 6).

[25] Yabancı bir misafirin geldiği gün ev hanımı yahut gelinlerinden biri oğul doğurur yahut başka bir"beklenmiyen iyilik olursa misafir «kutlu konuk» sayılır.

[26] «Sana gelen ilimden sonra artık her kim seninle münakaşaya kalkarsa haydi [de: gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra can ve gönülden ibtihal ile dua edelim de Allah'ın la'netini (kargışını) yalancıların boynuna geçirelim» (Âl i ʿİmran suresi 59. ayet). Kalmukçada xaral (kargış)—lanet, ant, yemin anlamına gelir (G. J. Ramstedt, Kaim. Wörter buch. 168).

şirelerini değiştirirler, böylece "antlı adaş,, olurlardı[27]. Moğol devrinde bu törenle dostlaşmış olanlara "anda,, denilmiştir. "Anda,, terimi Türk lehçelerinden ancak Kırgızcada "Kuda (dünür) „ kelimesiyle birlikte "kuda f anda = kudanda,, (— dünür + kardeş), Kırgız Kazakçada "kudandalı,, (= dünür olanlar) [28] şekillerinde muhafaza edilmiştir.

Bu "ant töreni,, hakkında ilk malûmat milâttan önce V inci asırda Herodot (IV, 70) tarafından verilmiştir. Bu malûmata göre İskitler ant ederken kendilerini hafifçe yaralarlar, kanlarını bir kaba damlattıktan sonra silâhlarını o kana batırırlar ve her iki taraf dualarını [ant formüllerini olacak] tekrarlıyarâk bu kaptan içerlerdi. Milâttan sonra II. asırda yaşamış olan Samosat'lı Lukian, İskit Toksarid'i (Toxaris) şöyle konuşturuyor: " [İskitlerde] dost olarak biri seçildiği zaman beraber yaşamağa, gerekirse biri başkası için ölmeğe büyük ant yapılır. Gerçekten de biz böyle yaparız; parmaklarımızı keserek kanımızı bir kaba akıttıktan sonra kılıçlarımızın ucunu bu kana batırarak bu kaptan içeriz. Sonra bizi hiç bir şey ayıramaz,,[29].

İskit'lerin dostlaşma (anda) törenlerinde görülen kan karıştırma unsuru Türk boylarında tarih boyunca devam etmiştir; hatta Osmanlılar devrine ait edebiyatta kan yalaşıp dost olma motifine rastlıyoruz. II. Ba yazıt devri şairlerinden Mesihî'nin Ali Paşa hakkında yazdığı mersiyede,

Sûbhudem bir acep uğraş oldu
Her taraf Iagze i sabaş oldu
Dil paşa ile peykân i adu
Kan yalaştı ve kardaş oldu

Birinci Selim devri şairlerinden Ahi'nin bir şiirinde

Okların can almağa tîrinle yoldaş oldular
Sinelerde kan yalaştılar karındaş oldular [30]

Osmanlı imparatorluğuna giren İslav'larda, bilhassa Bulgar'larda, kan yalaşıp kardeş olma âdeti, papasların yasak etmelerine rağmen, son zamanlara kadar devam etmiştir[31].

Gerek bu tarihî malûmattan ve gerek folklor materyallarından açık olarak anlaşılıyor ki, en eski devirlerde ant ancak dostluk ve kardeşlik kurmak için tatbik edilmiştir, kargš ise gerçekle yalanı ayırt etmek için

[27] «Adaş» terimi için bk. Ab. İnan, Adaş ve sağdış kelimelerinin en eski anlamları, («Türk Dili Belleteni», Seri III, sayı 1 3, sah. 41 45).

[28] K. K. Yudahin, Kırgızca . Rusça sözlük, Moskova 1940, s. 395 ; Begahyev Gavrilov, Kazakça Rusça sözlü , 1938 sah. 190.

[29] V. V. Latışev, İzvestiya drevnih avtorov o Kavkaze i o Yujnov Rossii (Zapiski Imp. R. Ârkh. Ob, VII, s. 552)

[30] Necip Asım, Türk tarihi, İstanbul 1316, sah. 60 61.

[31] S. Bobçev O pobratistve i posestrimstve (Jıvaya Starina, 1892, III, s. 34 35). Bulgarların bu âdeti Ahiçelebi. Tatarpazarcık ve Karahasan bölgelerinde tesbit edilmiştir (ayni makale, sah. 36).

yapılan müstakil bir tören olmuştur. Bununla beraber ant töreniyle yapılan dostluk ve kardeşlik kargış formülleriyle de teyit edilmiş olacak ki, sonraları kargış töreniyle ant töreninin karışmasına sebep olmuş ve kargš 'tan ibaret olan törene de ant denilmiştir.

Kabile teşkilâtının çok kuvvetli çağında antlı dost olma töreni fertler arasında değil, fakat boy başbuğları tarafından kabilelerinin iştirakiyle yapılırdı. Böylece iki boyun kanları ve silâhları birleşmiş olurdu. Manas destanının kahramanlarına göre antlı dostlar "göğüslerinde canları, ağızlarında dilleri sözleri, gemlerde atları, bohçada giyimleri bir (yani ortak) olan,, kimselerdir[32]. Kırgız'lar bu gibi dostlara "antlı adaş,, derler ki, eski türkçede "andlığ adaş,, denirdi[33].

"Moğulların gizli tarihi,, Temuçin'le Camuha'nın dostluklarını hikâye ederken onlara şu sözleri söyletmektedir: "Kadim zamanki ihtiyarların sözlerini duyduk. Buna göre, dost olan kimselerin hayatı ve canı bir olur. Onlar birbirini terk etmezler, birbirinin hayatını korurlar,, [34].

V. Türlü ant törenlerinde görülen unsurlar šnizahš

7 § a) KAN: Kardeş veya dost olmak isteyenlerin kanlarını bir içkiye karıştırıp içmeleri eski antlaşmanın en önemli şartlarından biri olmuştur, İptidaî zihniyete göre kan ve can ayni şeydi; kanları birbirine karışan kimselerin hayat ve ölümleri de birbiriyle bağlanmış olduğuna inanılırdı. Bundan dolayıdır ki kardeşleme andı töreninde kan en önemli unsur olmuştur. XVIII. yüzyılda şamanist Kalmuk Torgavut'larla yaptıkları barış antlaşmasında müslüman Kazak Kırgızlar bile kurbanlık koyunun kanına ellerini batırmak suretiyle, bu kan karıştırma âdetini sembolik olarak yerine getirmişlerdir. (§ 2) Bir Yakut hikâyesinde tasvir edilen sadakat andında da ' kan unsurunu görüyoruz. Bu hikâyeye göre kendisini uşaklığa teslim eden bir Yakut, sadakatle hizmet edeceğine ant içerken, kemikten yapılmış bıçağıyle serçe parmağını kesiyor ve kaniyle kayınağacı kabuğuna ant işaretini yapıyor [35]. Kan yalaşıp kardeş olma âdetinin eski Osmanlı edebiyatındaki yankısını ve papaslârın mücadelesine rağmen, Bulgar'larda son zamanlara kadar devam ettiğini yukarıda zikrettik (§ 6).

b) SİLAH: Kılıç, yatağan, mızrak, balta, ok Türklerin gerek "anda,, ve gerek " kargışlı ant „ törenlerinde görülen en önemli unsurlardır. Folklor materyallerinden anlaşıldığına göre Türk'lerde dostlaşma andı yalnız silah üzerine de olmuştur. Manas destanının devamı olan Kan Yoloy destanında "bir okunu çekti, aldı, aralarına koydu—kıyametlik

[32] Radloff, Proben, V, sah 32.

[33] Kutadgu Bilig'de : «Ukuş ol sanga edgü andlig adaş» .

[34] Dr.Ahmet Temir, Moğolların gizli tarihi, sah. 53 (s. 117).

[35] G. Potanin,

dost oldular „ denilmektedir [36]. Galip kahramanın kılıcı